

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Kwartalnik Historyczny
Rocznik CXVI, 2009, 1
PL ISSN 0023-5903

TADEUSZ SZULC
Łódź

LEKKOMYŚLNOŚĆ, NIEDBALSTWO, NIEKOMPETENCJA

Uwagi o książce Edmunda Juški, *Nobilitacje i indygenaty jako droga awansu społecznego w Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVII wieku*, Tarnów 2006, Byblos, ss. 219

Na wzrost zainteresowania szlachectwem, jego wywodem i związanymi z tym zagadnieniami genealogii, heraldyki oraz herbarzy zwracano już w historiografii niejednokrotnie uwagę¹. Dobrze jednak, aby szlachectwo nie pozostało poza kręgiem zainteresowania naukowego profesjonalnych historyków. Z zainteresowaniem przeto sięgnęliśmy po ładnie wydaną w 2006 r. staraniem wydawnictwa Biblos książkę Edmunda Juški *Nobilitacje i indygenaty jako droga awansu społecznego w Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVII wieku*. Studium — sądząc wedle tytułu — poświęcone zostało niełatwym zagadnieniom, także formalno-prawnym, dotyczącym przekraczania granic między plebem a dobrze urodzonymi. Osiągnięciu tego zamierzenia dobrze służyć mogą zamieszczone w publikacji tabele, zestawienia statystyczne, noty biograficzne wybranych cudzoziemców, którzy uzyskali indygenat w XVII w. (w tym imienny „Wykaz” osób, które uzyskały nobilitację lub indygenat) (s. 111–202)². Książka została podzielona na kilka części, z których pierwsza, licząca sobie zaledwie 82 strony, poświęcona została omówieniu tematu, reszta zaś (s. 83–219) to rozmaitego rodzaju zestawienia. Część pierwsza składa się z trzech rozdziałów: „Stan szlachecki w Rzeczypospolitej XVII wieku”,

¹ Por.: J. Jaworska, *Znaki władcy i państwa w heraldyce*, w: *Ludzie i herby w dawnej Polsce*, Lublin 1995, s. 138–148; H. Suchojad, *Problem nobilitacji oraz indygenatów na sejmikach małopolskich i wielkopolskich w latach 1669–1696*, *Sobótka* 51, 1996, 1/3, s. 169–177; B. Trelińska, *Udostojnienie herbu Jana Wyhowskiego hetmana wojsk zaporoskich*, w: *Drogi historii. Studia ofiarowane profesorowi Józefowi Szymańskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. P. Dymmel, K. Skupieński, B. Trelińska, Lublin 2001, s. 319–324; J. Matuszewski, *Archiwum pod biurkiem każdego historyka*, w: *Z dziejów kultury prawnej. Studia ofiarowane Profesorowi Juliuszowi Bardachowi u dziewięćdziesięciolecie urodzin*, red. M. Wąsowicz, Warszawa 2004, s. 301–320;

² Naliczyliśmy 26 tabel, 9 wykresów; do tego sporo ilustracji, a także bibliografia i indeks osobowy.

„Nobilitacje i indygenaty legalną drogą do uzyskania szlachectwa” i „Nielegalne drogi wejścia do stanu szlacheckiego w Polsce w XVII wieku”. Problematyka to niezwykle rozległa. Dziwi więc takie ograniczenie miejsca na jej przedstawienie. Zwłaszcza że rozdział pierwszy winien być uznany za pobieżną charakterystykę stanu szlacheckiego XVII stulecia na podstawie niewyczerpującego zapoznania się z literaturą. W rozdziale drugim zamierzano chyba przedstawić nobilitacje i indygenaty jako legalną drogę awansu społecznego, brakuje jednak w nim bliższego omówienia tytułowego zagadnienia. Pominięto zupełnie zagadnienie uszlachcania Żydów, którzy się ochrzcili, co było legalną procedurą³. Natomiast rozdział trzeci odbiega dość daleko od planowanego w tytule zadania, gdyż Autor zajmuje się w nim, i to dość pobieżnie, „wśrubowywaniem” się do stanu szlacheckiego. Nie znajduje uzasadnienia umieszczenie w nim krótkiej wzmianki o szlachectwie uzyskiwanym przez Żydów przyjmujących chrzest (s. 78). Tytułowy „awans społeczny” zaginął gdzieś w trakcie pisania książki.

Po lekturze omawianej tu publikacji dochodzimy do smutnej konstatacji: Autor przedstawił mało samodzielne, acz obszerne zestawienie informacji o szlachectwie w XVII stuleciu. Trudno to uznać za pracę naukową. Nie nadaje się także do tego, aby studium uznać za popularyzatorskie. Dlaczego?

Oto zestawienie wątpliwości rozmaitego rodzaju, które książka nasuwa. Aby wskazać wszystkie, należałoby właściwie studium przygotować raz jeszcze, a takiego zadania nie chcemy się podejmować. Ograniczymy się przeto do przedstawienia przykładowych usterek, które nasuwają poważne wątpliwości co do kompetencji Autora.

Ramy chronologiczne pracy wskazane w tytule obejmują wiek XVII. Tymczasem, we wstępie pracy, zostały one zawężone do lat 1600–1690. Nie uzasadniono jednak tej zmiany⁴. Czym innym jest studium poświęcone okresowi panowania władcy, a czym innym praca omawiająca funkcjonowanie instytucji polityczno-prawnej czy zjawisk społecznych. Rok 1690, przyjęty za datę zamykającą rozważania Autora, w dziejach instytucji tak indygenatu, jak i nobilitacji nie wprowadził żadnych zmian. W literaturze natrafiamy na informacje o nobilitacjach po 1690 r.⁵ Prawem Autora jest dokonanie wyboru ram czasowych, jednak czytelnikowi należna jest informacja, czym został podyktowany taki wybór.

Za poglądami Stanisława Grodzkiego i Zygmunta Wdowiszewskiego⁶ Autor wyróżnia trzy rodzaje indygenatu: szlachecki, koronny i dyplomatyczny (s. 24).

³ J. Goldberg, *Żydowscy konwertyci w społeczeństwie staropolskim*, w: *Spółeczeństwo staropolskie. Studia i szkice*, t. 4, red. A. Izydorczyk, A. Wyczański, Warszawa 1986, s. 229–236.

⁴ Autor odsyła do pracy Władysława Czaplińskiego, ten jednak przyjmuje, że początek wieku XVII przypada na początek panowania Zygmunta III Wazy (1587), koniec zaś wyznacza śmierć Jana III Sobieskiego (1696), E. Juško, op. cit., s. 9, przyp. 1 (z odesłaniem: W. Czapliński, *O Polsce siedemnastowiecznej. Problemy i sprawy*, Warszawa 1966, s. 9–10).

⁵ W 1695 r. nobilitowano Jana Schultza–Szuleckiego, zob. G. Labuda, *O nobilitacji Jana Schultza–Szuleckiego, historiografa króla Jana Sobieskiego w roku 1695*, „Rocznik Gdański” 33, 1973, 2, s. 111–116; w 1699 r. nobilitowano Schulze de et in Stein Jana Michała i prawdopodobnie Michała Brandta, zob.: *Materiały genealogiczne nobilitacje indygenaty w zbiorach Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*, oprac. A. Wajs, Warszawa 1995, s. 107; K. Piwarski, *Michał Brandt*, PSB, t. 2, Kraków 1936, s. 391.

⁶ S. Grodzki, *Obywatelstwo w szlacheckiej Rzeczypospolitej*, Kraków 1963, s. 95, 103; Z. Wdowiszewski, *Regestry przywilejów indygenatu w Polsce (1519–1793)*, w: *Materiały do biografii, genealogii i heraldyki polskiej. Źródła i opracowania*, t. 5, red. S. Konarski, Buenos Aires–Paryż 1971, s. 13.

Ponadto usiłuje wprowadzić pojęcia indygenatu niewojskowego (s. 58, 61) i indygenatu politycznego (s. 69), co jest nieporozumieniem wynikłym zapewne z pomieszania form indygenatu z zasługami, za które nadawano szlachectwo.

Poważną usterką pracy jest brak jasnego omówienia procedury obowiązującej przy nadawaniu indygenatów i nobilitacji i wskazania, czy ulegała ona zmianom w XVII w. Wzmianki na ten temat są rozproszone, co utrudnia zapoznanie się z procedurami otwierającymi legalną drogą do stanu szlacheckiego.

Zastrzeżenie budzi stwierdzenie Autora, że w celu uzyskania indygenatu starający się musiał uzyskać „poparcie szlachty na sejmikach, przedstawić na sejmie zasługi dla Polski i przedłożyć dokumenty — — że w swoim kraju jest — — szlachcicem” (s. 49–50). Autor myli podstawę uzyskania indygenatu (zasługi, zalecenie) z wymogami materialnymi (nabycie dóbr ziemskich; przeniesienie się do Rzeczypospolitej) i formalnymi (wywód szlachectwa, przysięga wierności, wymóg wiary katolickiej⁷), które należało spełnić po uzyskaniu indygenatu. Osoby, które nie wykonały tych wymagań, jak pisze Autor, traciły indygenat. Tymczasem nie było instytucji egzekwującej ich wykonanie. Instrukcje sejmiku krakowskiego z lat 1659–1676 mówią o osobach, które nie przeprowadziły wywodu szlachectwa, nie złożyły przysięgi wierności, a mimo to korzystały z pełni praw szlacheckich⁸.

Jednym z elementów procedury było wylegitymowanie się starającego o indygenat czy nobilitację zasługami. W pracy nie przeprowadzono ich systematyki. Z rozważań Autora wyróżnić można następujące formy zasług: wojskowe (wojenne), praca na rzecz wojska (s. 38), długoletnia służba wojskowa (s. 38, 60), innowacje techniczne wojskowe (s. 60, lecz bez podania przykładu), pomoc materialna dla wojska (s. 40, 60). Do zasług pozawojskowych należeć mają: działalność polityczna (s. 40, 61, 62–63, 69), obietnica pomocy finansowej (s. 40), udzielenie pomocy finansowej (s. 62, 66), służba królowi i Rzeczypospolitej (s. 39, 46, 61; do tej formy zasług należy zaliczyć zasługi dla państwa, s. 62–63). Rozbicie zasług na tzw. wojskowe i udzielenie pomocy finansowej prowadzić może do wątpliwości, gdy świadczenie pieniężne przeznaczone było na wydatki wojskowe. Dlatego zalecałobyśmy powrót do tradycyjnego jasnego podziału na zasługi wojskowe i cywilne (niewojskowe).

Drugim, niezbędnym wymaganiem procedury było uzyskanie zalecenia. Od pierwszej połowy XVII w., jak przyjmuje Autor, o „nadaniach nobilitacji w dużej mierze decydowała sama szlachta” (s. 30) w przeciwieństwie do poprzedniego okresu, w którym nobilitacje nadawał osobiście monarcha. Sejmiki miały swój udział, zalecając do indygenatu, lecz ich wpływ na politykę nobilitacji i indygenatów był niewielki. Tylko nieliczna grupa osób zaleconych przez nie do indygenatu uzyskała szlachectwo. W instrukcjach sejmikowych zamieszczone są informacje o poparciu sejmikowym dla osób zaleconych przez króla do indygenatu

⁷ Zob. s. 136.

⁸ *Instrukcja dana posłom na sejm z sejmiku województwa krakowskiego w Proszowicach 28 lutego 1659*, ASWK, t. 3: 1661–1673, wyd. A. Przyboś, Wrocław–Kraków 1959, nr 50, s. 115, pkt 25; *Instrukcja dana posłom na sejm z sejmiku przedsejmowego księstw zatorskiego i oświęcimskiego w Zatorze 27 stycznia 1666 r.*, ASWK, t. 2: 1621–1660, cz. 2: 1649–1660, wyd. A. Przyboś, Kraków 1955, nr 255, s. 669, pkt 35; *Instrukcja dana posłom na sejm z sejmiku przedsejmowego województwa krakowskiego w Proszowicach 7 lutego 1667*, ibidem, nr 73, s. 170, pkt 27. W uchwale sejmiku krakowskiego z 11 maja 1676 r. wymieniono osoby, które „žadnego szlachectwa w urodzeniu swoim na sejmikach przedsejmowych ani w trybunale nie reprodukowali”, Uchwały sejmiku relacyjnego województwa krakowskiego w Proszowicach 11 maja 1676, ASWK, t. 4: 1674–1680, wyd. A. Przyboś, Wrocław 1963, nr 21, s. 49, nr 20, s. 44. Zob. też: Wisznia, 1 czerwca 1699 *Instrukcja sejmikowa posłom na sejm*, AGZ, t. 22: *Lauda sejmikowe*, t. 3: *Lauda wiszeńskie 1673–1732 r.*, oprac. A. Prochaska, Lwów 1914, nr 120, s. 336.

i nobilitacji⁹. Na 595 osób nobilitowanych i indygenowanych, wymienionych w konstytucjach sejmowych lat 1600–1690, 213 zalecił król, a 340 hetmani: koronni, litewscy i zaporoski. Rekomendacje od sejmu uzyskało 21, od posłów zaś ziemskich 3 osoby¹⁰. Sejmiki rościły sobie prawo decyzji w sprawie nadań, lecz przez cały XVII w. rozdawnictwo nobilitacji i indygenatów było nadal w ręku monarchy. Wbrew temu, co twierdzi Autor, w Rzeczypospolitej szlachta nie dysponowała prawem nadawania przywilejów szlacheckich — nobilitacji (s. 38). Kandydat musiał być zalecony¹¹ przez króla, względnie przez jednego z hetmanów, senat czy stany koronne.

Jednym z warunków ważności nobilitacji i indygenatu było wyznaczenie katolickie. Wymóg ten wprowadzono konstytucją sejmu z 1673 r. (s. 28, powtórzenie s. 50). Tymczasem w praktyce wymaganie to występowało już wcześniej. W nadaniach z 1662 r. zamieszczono klauzulę, że indygenat nie przysługuje obdarowanym, jeśli nie są wiary rzymskokatolickiej¹².

Zdaniem Autora dodatkowym warunkiem było wniesienie „opłaty za otrzymanie indygenat”¹³. W powołanych źródłach nie znaleźliśmy potwierdzenia dla powyższego wniosku. W konstytucji z 1662 r., stanowiącej o rozliczeniu zaległości finansowej wobec skarbu, napotykaemy zwrot, że odnosi się on również do „summ za indygenaty y nobilitacye pozwolone a do skarbu nie pownoszonych”¹⁴. Sądzymy, że przedmiotem zaległości były sumy, których wpłatę deklarowały osoby starające się o indygenat względnie nobilitację, ale po otrzymaniu szlachectwa ich nie wpłaciły. Wespazjan Kochowski w relacji z 1654 r. pisał: „Trudno też w skarbie i u króla o pieniądze było — Szukano różnych sposobów dostania pieniędzy, szlachectwo najdroższy klejnot w tandetę poszło; kto w tak ciężkim utrapieniu królowi i rzpltej pieniężnym sukursem popisze się, obiecywali onemu szlachectwo”¹⁵.

W dalszej części pracy Autor stwierdza, że „przejęcie” — w pierwszej połowie XVII w. — „przez szlachtę kierownictwa akcji nobilitacyjnej spowodowało

⁹ *Instrukcja na sejm walny warszawski dana posłom ziemi dobrzyńskiej na sejmiku w Lipnie 28 marca 1661 r.*, w: *Lauda sejmików Ziemi Dobrzyńskiej*, wyd. F. Kluczycki, Kraków 1887, s. 24, nr 11, § 16; *Instrukcja dana posłom na sejm 1683 r. w Lipnie dnia 23 stycznia*, ibidem, s. 135, nr 64, § 18; *Instrukcja posłom na sejm dana z sejmiku w Lipnie dnia 9 lutego 1685 r. odbytego*, ibidem, s. 140, nr 67, § 19. Z drugiej strony, w niektórych aktach zawarte są postanowienia wyrażające oburzenie szlachty na wieść o nadaniu na sejmie szlachectwa „osobom których ani imion poselska izba na sejmie słyszała, ani zastąg obozy in arena belli nie widziały”, zob. *Uchwata sejmiku relacyjnego księstw zatorskiego i oświęcimskiego w Zatorze 4 maja 1676 r.*, ASWK, t. 4, nr 20, s. 43; *Instrukcja dana posłom na sejm z sejmiku przedsejmowego województwa krakowskiego w Proszowicach 10 grudnia 1676 r.*, ibidem, s. 71, nr 38, § 76; *Instrukcja posłom na sejm r. 1693 Grodzieński, dana z sejmiku w Lipnie dnia 19 listopada 1692 roku*, w: *Lauda sejmików Ziemi Dobrzyńskiej*, s. 158, nr 75, § 24.

¹⁰ Za instancją posłów ziemskich nobilitowani byli w 1676 r. Walenty i Sebastian Kolczycy (VL, t. 5, f. 400, nr 172), Sebastian Szwarzowski (ibidem, f. 402, nr 176). Były to jednak osoby, którym przywrócono prawa szlacheckie, utracone wcześniej.

¹¹ Konstytucja *O nowej szlachcie* z 1601 r., VL, t. 2, f. 1502; *De Indigenatibus* z 1607 r., ibidem, f. 1634; pakta konwenta z lat 1669, 1674, 1699, 1736 potwierdzały, że indygenaty nadaje król za zaleceniem hetmanów i stanów.

¹² *Indygenat Hagenthorna*, VL, t. 4, f. 870; *Indygenat Mięszickich*, ibidem.

¹³ E. Juško, op. cit., s. 50 z odesłaniem do konstytucji z 1633 r., *Indygenat Zdenka Szampacha*, VL, t. 3, f. 827; konstytucja z 1652 r., *Indygenat Xiążęcia Saskiego*, VL, t. 4, f. 384–385.

¹⁴ *Zapłata wojsku generalna, y Trybunał Skarbowy*, VL, t. 4, f. 834.

¹⁵ [W. Kochowski], *Historja panowania Jana Kazimierza przez nieznanomego autora*, wyd. E. Raczyński, Poznań 1840, s. 187.

zmniejszenie się liczby nadanych przywilejów szlachectwa polskiego” w porównaniu z „okresem, w którym nadawał je osobiście sam król”. Nie wyjaśniono jednak, co spowodowało, że w drugiej połowie XVII w. nastąpił prawie sześciokrotny wzrost liczby nobilitacji i indygenatów (s. 30, 52). Przyczyna tego zjawiska była inna. Pierwsza połowa XVII w. była w miarę spokojna, nie było konfliktów wojennych takich jak te po 1648 r.; to one zrodziły potrzebę wynagradzania zasług poniesionych na rzecz Rzeczypospolitej.

Dokładne ustalenie liczby nobilitacji i indygenatów, jak stwierdza Autor, możliwe jest od roku 1601, i dokonuje tego zabiegu wykorzystując dane zamieszczone w *Volumina Legum*, w opracowaniach Z. Wdowiszewskiego i Anny Wajs (s. 10–11, przyp. 7–8, 12, s. 28, przyp. 93). Autor nie jest jednak konsekwentny w tych ustaleniach. Na s. 30–31, podano, że w pierwszej połowie XVII w. nadano 70 nobilitacji, natomiast w drugiej połowie 416. Z kolei na s. 34 wskazuje odpowiednio 67 i 419. Do tego zaznaczyć należy, że nie uwzględniono 9 nobilitacji i indygenatów zamieszczonych w katalogu A. Wajs¹⁶. Podobne różnice istnieją

¹⁶ Są to nobilitowani lub indygenowani (zob.: *Materiały genealogiczne*, s. 31, 35, 53, 78, 88, 90, 110, 121); w 1600 r. Michał Sędzimir; w 1601 r. Jakub Nycz; w 1635 r. Jerzy Conrad (Cunrad); w 1658 r. Franciszek Delpacy; w 1659 r. Jan Magnus Ochap; w 1660 r. Jan Heckier (Helcier); w 1661 r. Michał Niewęglowski; w 1662 r. Michał Macharzyński; w 1669 r. Maciej Kazimierz Treter.

¹⁷ Za Zygmunta III nadano 18 indygenatów; za Władysława IV 14; za panowania Jana Kazimierza 68; za Michała Korybuta Wiśniowieckiego 44 zaś za Jana III 78, E. Juško, op. cit., s. 53.

¹⁸ Indygenaty uzyskali: w 1609 r. Jan Frezer (zob. A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 5, Warszawa 1902, s. 322–323; W. Konopczyński, *Frezer Jan*, PSB, t. 7, Kraków 1948, s. 136); w 1632 r. Wolfgang z Froburga Kreutz h. Kreutzen (K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 10, Lipsk 1845, s. 245, przyp. 22); w 1633 r. syn Zdenka Szampacha (VL, t. 3, f. 827); w 1634 r. Otton Korn v. Zegert (A. Boniecki, op. cit., t. 11, Warszawa 1907, s. 160; J. Ostrowski, *Księga herbowa rodów polskich*, cz. 2, Warszawa 1906, s. 149); w 1638 r. Ludwik Gustaw Karsyńskiemu (K. Niesiecki, op. cit., t. 5, Lipsk 1840, s. 50; A. Boniecki, op. cit., t. 9, Warszawa 1906, s. 330); w 1641 r. Stefan Gersztorf (S. Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 4, Warszawa 1907, s. 137; J. Ostrowski, op. cit., s. 87); w 1648 r. Donau (J. Ostrowski, op. cit., s. 62); w 1658 r. Franciszek Delpacy (VL, t. 4, f. 570); Henryk de Gordon (VL, t. 4, f. 566; A. Boniecki, op. cit., t. 6, Warszawa 1903, s. 238; S. Uruski, op. cit., t. 4, s. 270); w 1663 r. Jan Henryk Bokum ab Alten (K. Piwarski, *Bokum (Bokun) ab Alten Jan Henryk*, PSB, t. 2, s. 246); w 1673 r. Wawrzyniec Braun Sinicki (VL, t. 5, f. 127–128; K. Niesiecki, op. cit., t. 2, Lipsk 1839, s. 289; A. Boniecki, op. cit., t. 2, Warszawa 1900, s. 115; S. Uruski, op. cit., t. 1, Warszawa 1904, s. 383; *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w.*, oprac. B. Trelińska, Lublin 2001, s. 379, poz. 1041); w 1674 r. Jan Michał Kampenhauzen (J. Ostrowski, op. cit., s. 130; *Polska encyklopedia szlachecka*, t. 6, Warszawa 1937, s. 254); w 1676 r. Władysław Wesselini (K. Niesiecki, op. cit., t. 9, Lipsk 1842, s. 280; P. Skwarczyński, *Stanowisko cudzoziemców w dawnym prawie polskim koronnym*, Lwów 1932, „Pamiętnik Historyczno–Prawny” 11, 1, s. 24). Nobilitowani zostali: w 1600 r. Tomasz Bock (VL, t. 8, f. 308); w 1601 r. Janusz Eperyeszy (VL, t. 2, f. 1629; K. Niesiecki, op. cit., t. 4, Lipsk 1839, s. 8; *Album armorum*, s. 270, poz. 654); w 1605 r. Jan Awak (VL, t. 9, s. 195; A. Boniecki, op. cit., t. 1, Warszawa 1899, s. 57; *Album armorum*, s. 275, poz. 670); w 1607 r. Marek Feliński (VL, t. 2, f. 1627); w 1613 r. Dymitr Macedoński (VL, t. 3, f. 190; K. Niesiecki, op. cit., t. 6, Lipsk 1841, s. 301); w 1633 r. Andrzej Cellary (A. Boniecki, op. cit., t. 2, s. 322; *Album armorum*, s. 287, poz. 711); w 1634 r. Jan Czapliński (VL, t. 3, f. 973); w 1638 r. Konstanty Wolek (VL, t. 3, f. 973); w 1654 r. Kadłubowscy (VL, t. 4, f. 457; *Album armorum*, s. 304, poz. 769); w 1661 r. Michał Popodayło (VL, t. 4, f. 767; S. Uruski, op. cit., t. 14, Warszawa 1917, s. 253; *Album armorum*, s. 346, poz. 915); w 1662 r. Jerzy Barbowski (VL, t. 5, f. 406; *Materiały genealogiczne*, s. 17; *Album armorum*, s. 405, poz. 1140); Mikołaj i Stanisław

w liczbie indygenatów. Zdaniem Autora, w pierwszej połowie XVII w. przyznano ich 33, w drugiej zaś połowie 189 (s. 52). Natomiast na s. 53 podano odpowiednio 32 i 190¹⁷. Przy sporządzaniu odrębnych, chronologicznych wykazów nobilitowanych i indygenowanych wykorzystano obok ww. źródeł i opracowań również informacje zamieszczone w herbarzach (aneksy, s. 111–202). Jednak znaleźliśmy tam 61 informacji o nadaniach indygenatów i nobilitacji, których brak jest w „Wykazie” E. Juśki¹⁸. W *Album armorum* opracowanym przez Barbarę Trelińską znaleźliśmy 21 informacji o nadaniu szlachectwa¹⁹. W tej sytuacji trzeba uznać, że dane zestawiane przez Autora nie zasługują na wiarę²⁰.

Z wywodów Autora odnosi się wrażenie, że nadawanie nobilitacji i indygenatów w XVII stuleciu przybrało znaczne rozmiary (s. 26, 30, 59). W zakończeniu pracy stwierdzono, że „za sprawą nobilitacji, indygenatów” szeregi szlachty powiększyły się o dość dużą grupę osób (s. 81)²¹. Z wnioskiem tym trudno się zgodzić. Liczebność stanu szlacheckiego w XVII w. szacowana jest w granicach od 450 tys. do 550 tys. osób, co stanowiło od 5,5 do 6,5% ogółu ludności²². Przyjmując dane Autora, liczba 708 nobilitowanych i indygenowanych stanowi zaledwie od 0,1609% do 0,1361% ogólnej liczebności stanu szlacheckiego. Czy liczba ta rzeczywiście mogła mieć istotne znaczenie dla kształtu społeczeństwa szlacheckiego?

W przedmiocie datacji nadań nobilitacji i indygenatów ujętych w „Aneksach. Wykaz” (s. 111 n.) również rodzą się wątpliwości. W czterech wypadkach pojawiły się, nie wiemy dlaczego, różnice w datacji nadań zamieszczonych w „Wykazie” a literaturą, do której Autor odsyła:

Dambrowscy (VL, t. 4, f. 871; *Album armorum*, s. 353, poz. 942, 944); Mikołaj, Stanisław i Paweł Szydłowski (VL, t. 4, f. 871; *Album armorum*, s. 367–368, poz. 996, 998, 999); Filip Ząbrzycki (VL, t. 4, f. 871; *Album armorum*, s. 370, poz. 1008); w 1667 r. Teodor, Jan i Piotr Wierzbowie (VL, t. 4, f. 953; *Album armorum*, s. 373, poz. 1020–1022); w 1673 r. Franciszek Zydkiwicz (VL, t. 5, f. 129; *Album armorum*, s. 404, poz. 1136); w 1676 r. Jan, Jan Jerzy, Mikołaj i Samuel Chwałkowski (VL, t. 5, f. 401; A. Boniecki, op. cit., t. 3, Warszawa 1900, s. 130; *Album armorum*, s. 409, poz. 1155–1158); Sebastian Giełbaszewski (VL, t. 5, f. 401; *Album armorum*, s. 412, poz. 1171); Adrian i Tomasz Kozłowski (VL, t. 5, f. 404; *Album armorum*, s. 423, poz. 1219, 1220); bracia Augustyna Locci: Franciszek, Jan i Kazimierz (VL, t. 5, 405; *Album armorum*, s. 425–426, poz. 1231–1233); Marcin Lochman (A. Boniecki, op. cit., t. 15, Warszawa 1912, s. 5; *Album armorum*, s. 427, poz. 1234); Piotr i Stanisław Jacek Ochoccy (VL, t. 5, f. 404; *Album armorum*, s. 431, poz. 1251, 1252); Marcin Pokaszewski (VL, t. 5, f. 404; *Album armorum*, s. 432, poz. 1260); Sebastian Szwarzyszowski (VL, t. 5, f. 402; *Album armorum*, s. 436, poz. 1274); Kasper Zembrzuski (VL, t. 5, f. 401; *Album armorum*, s. 439, poz. 1289); Aleksander Żurakowski (VL, t. 5, f. 404; *Album armorum*, s. 440, poz. 1291); Walerian i Sebastian Kolczycki (VL, t. 5, f. 400–401; *Album armorum*, s. 419–420, poz. 1205, 1206); w 1678 r. Michał, Daniel i Bazyli Filipowicze (VL, t. 5, f. 638; *Album armorum*, s. 440, poz. 1292–1294); w 1683 r. Andrzej Nakielski (VL, t. 5, f. 674; *Album armorum*, s. 443, poz. 1305); w 1685 r. Kazimierz i Michał Łyszkiewicz (VL, t. 5, f. 731; *Album armorum*, s. 452, poz. 1343, 1344); w 1690 r. Jan i Jędrzej Szpinkowie (VL, t. 5, f. 770; *Album armorum*, s. 458, poz. 1370, 1371).

¹⁹ *Album armorum*, poz. 661 (s. 272), 679 (s. 277), 697 (s. 282), 699 (s. 283), 718 (s. 289), 719 (s. 289), 740 (s. 296), 744 (s. 297), 811 (s. 319), 881 (s. 338), 1026 (s. 375), 1027 (s. 375), 1162 (s. 385), 1211–1215 (s. 421), 1219 (s. 423), 1220 (s. 423), 1331 (s. 449).

²⁰ Zob. również przypisy 43, 44, 46, 49–51, 53, 54, 56, 57 naszego artykułu.

²¹ Zdaniem Autora, „otrzymując uprawnienia szlachectwa polskiego, powiększali stan liczebny i podnosili wartość społeczną polskiej szlachty”, E. Juśko, op. cit., s. 71, zob. również s. 59 pracy E. Juśko.

²² M. Markiewicz, *Historia Polski 1492–1795*, Warszawa 2004, s. 138.

Nobilitowany, indygenowany	Data zdaniem E. Juško	Data według powołanej literatury
Wojeński Maciej	1631 r. (s. 117, poz. 1)	1633 r. (<i>Materiały genealogiczne</i> , s. 127).
Rudawski Jan	1635 r. (s. 118, poz. 6)	1633 r. (ibidem, s. 104) ^a
Dąbrowski Sebastian	1637 r. (s. 119, poz. 3)	1638 r. (ibidem, s. 34)
Papara Jerzy	1659 r. (s. 128, poz. 24)	1658 r. (ibidem, s. 91)

^a Zob. *Album armorum*, s. 290, poz. 720.

Podstawą źródłową pracy są konstytucje sejmowe opublikowane w VL. Autor stwierdza, że „owe konstytucje” posłużyły mu jako „przede wszystkim materiał ilościowy, statystyczny” (s. 9, 11), do ustalenia liczby uszlacheceń. Dalej zaprzecza temu pogładowi, pisząc, że konstytucje dostarczają danych o przyczynach nobilitacji i indygenatów. Trudno się zgodzić z taką zawężoną oceną treści konstytucji. Instytucje nobilitacji i indygenatu nie zostały nigdy w pełni unormowane przez przepisy prawa stanowionego. W związku z tym konstytucje stwierdzające ich nadanie mają walor dokumentów praktyki. Na podstawie ich treści dowiadujemy się nie tylko o liczbie nadań i przyczynach, lecz także o procedurze ich nadawania, wymogach formalnych i materialnych ważności nadań oraz ich skutkach prawnych dla obdarowanego i jego bliskich.

Poza źródłami sejmowymi Autor wykorzystał *Akta sejmikowe województwa poznańskiego, kaliskiego*, t. 1, cz. 1 (wyd. W. Dworzaczek, Poznań 1957) i *Akta sejmikowe województwa krakowskiego*, t. 2, cz. 1: 1621–1926 (wyd. A. Przyboś, Kraków 1953). Wydane drukiem akta sięgają już roku 1695²³. Ograniczenie się do dwóch wymienionych pozycji źródłowych byłoby uzasadnione wówczas, gdyby w pozostałych wydanych tomach aktów nie było wiadomości odnoszących się do omawianej tematyki. Jednak znajdujemy je również w aktach sejmikowych krakowskich, t. 3–5 (są one uzupełniającym źródłem informacji o indygenowanych i nobilitowanych, poszerzając dane zamieszczone w konstytucjach sejmowych), w laudach ruskich²⁴, dobrzyńskich²⁵ podolskich²⁶, kujawskich²⁷. To niektóre tylko z pominiętych wydawnictw źródłowych. Co zadecydowało o takim wyrywkowym doborze materiału źródłowego?

Wśród literatury pamiętnikarskiej, która dostarczyła materiału ukazującego stosunek szlachty do nobilitacji i indygenatów, wymieniono: *Dziennik podróży do Polski (1635–1636)* Charlesa Ogiera i *Pamiętniki* Samuela Maskiewicza (s. 12). Tymczasem w pracy nie znaleźliśmy odwołania do wymienionej literatury, a co gorzej, jej treść nie potwierdza wniosku Autora.

Autor wykorzystał obszerną literaturę (w bibliografii wymieniono 196 pozycji). Pominięto jednak ważną książkę, która winna być wykorzystana przy

²³ ASWK, t. 5: 1681–1695, wyd. A. Przyboś, Wrocław 1984.

²⁴ AGZ, t. 20–22: *Lauda sejmikowe*, t. 1: *Lauda wiszeńskie 1572–1648 r.*; t. 2: *Lauda wiszeńskie 1648–1673 r.*; t. 3: *Lauda wiszeńskie 1673–1732 r.*, oprac. A. Prochaska, Lwów 1909–1914.

²⁵ *Lauda sejmików Ziemi Dobrzyńskiej*.

²⁶ *Akta sejmiku podolskiego in hosti: o 1672–1698*, wyd. J. Stoliński, Kraków 2002.

²⁷ *Dzieje Ziemi Kujawskiej oraz akta historyczne do nich służące*, wyd. A. Pawiński, t. 2–3, Warszawa 1888.

opracowywaniu omawianego tematu. Jest nią *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w.* (oprac. B. Trelińska, Lublin 2001).

Dziwi natomiast sposób wykorzystania przez Autora niektórych pozycji literatury. E. Juśko odwołuje się do licznych publikacji, jednak w wielu przypadkach odesłania nie potwierdzają jego tezy. Oto przykłady:

s. 21 — na potwierdzenie tezy, że szlachcie nieosiadłej nie przysługiwało prawo nietykalności osobistej, że dotyczyły jej ograniczenia w dostępie do godności świeckich i duchownych, powołano w przypisie 61 m.in. strony 19–20 pracy Zbigniewa Radwańskiego²⁸, gdzie nie ma uzasadnienia dla takiego stanowiska;

s. 23 — nie znajdujemy potwierdzenia u Zygmunta Glogera, że adopcja herbowa została zakazana konstytucjami sejmów 1616 i 1633 r.²⁹;

s. 24 — Autor pisze, że indygenat dyplomatyczny nadano w 1650 i 1654 r., powołując się m.in. na *Dyariusz Stanisława Oświęcimca*³⁰. W *Dyariuszu* brak tego rodzaju informacji;

s. 41 — zacytowano fragment utworu Macieja Strykowskiego *Goniec cnoty* z odesłaniem w przypisie 119 do tomu 2, s. 324 *Encyklopedii staropolskiej* Glogera, gdzie na podanej stronie zamieszczone jest hasło „kanclerze”;

s. 41–42 — dla konstytucji z 1685 r.: *Subsidium usarskiej milicyi z nowej szlachty*, w przypisie 120 jako źródło podano pracę Jerzego Cichowskiego i Andrzeja Szulczyńskiego³¹, gdzie brak jej tekstu;

s. 45 — w przypisie 123 monografię J. Cichowskiego i A. Szulczyńskiego powołano też na potwierdzenie, że dla mieszczan służba w husarii była drogą do szlachectwa. Tymczasem na podanej stronie autorzy traktują o służbie w husarii jako typowym zawodzie żołnierskim synów szlacheckich³²;

s. 67 — mowa o zatargach, do których dochodziło w drugiej połowie XVII w. między szlachtą a przybyszami z Francji, z powołaniem w przypisie 203 m.in. na W. Kochowskiego³³, Jana Chryzostoma Paska³⁴, Jana Stanisława Bystronia³⁵. Na wskazanych stronach brak uzasadnienia tego wniosku;

s. 72 — pisząc o niechęci szlachty polskiej do Anglików, Szkotów, Holendrów, Hiszpanów w XVII w., Autor w przypisie 217 odsyła do J. S. Bystronia, którego rozważania traktują o wzroście zainteresowania kulturą angielską w Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVIII w.³⁶;

²⁸ Z. Radwański, *Prawa kardynalne w Polsce*, Poznań 1952.

²⁹ W przypisie 67 jest odesłanie m.in. do: Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. 2, Warszawa 1900, s. 317; również A. Bruckner, *Encyklopedia staropolska*, t. 2, Warszawa 1990, s. 596 milczy w tym przedmiocie.

³⁰ S. Oświęcim, *Dyariusz 1643–1651*, wyd. W. Czermak, Kraków 1907, s. 32, 43, 51, 56–58, 66 — wszystkie te odesłania odnoszą się do wydarzeń z roku 1644.

³¹ J. Cichowski, A. Szulczyński, *Husaria*, Warszawa 1981, s. 33.

³² *Ibidem*, s. 33.

³³ W. Kochowski, *Historia panowania Jana Kazimierza*, t. 3, wyd. E. Raczyński, Poznań 1840, s. 109 — pamiętnikarz zajmuje się walkami na Ukrainie w październiku 1660 r. po zwycięstwie polskim pod Cudnowem.

³⁴ J. C. Pasek, *Pamiętniki*, wyd. W. Czaplński, Wrocław 1952, s. 241, 161 i in.

³⁵ J. S. Bystron, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce*, t. 1, Warszawa 1976, s. 100 — Bystron pisze o rozkwicie mody na francuszczyznę w XVIII w.

³⁶ *Ibidem*, s. 103–104.

s. 74 — na potwierdzenie, że magnaci wprowadzali swoich chłopskich służących do stanu szlacheckiego, powołano m.in. prace J. S. Bystronia i Tomasza Opasa³⁷, które nie dają podstaw dla takich ustaleń;

s. 152, poz. 39 — brak informacji o nobilitowaniu w 1673 r. Szymona Kurowicza³⁸;

s. 155, poz. 62 — podobnie nie znaleźliśmy potwierdzenia, aby Jana Werwicza nobilitowano w 1673 r.

To niektóre z dostrzeżonych usterek. Wątpliwości rodzi także odwoływanie się Autora do VL. W zestawieniu bibliografii pisze on, że korzystał z wydawnictwa Jozafata Ohryzki (s. 84). Jednak cytuje wydawnictwo pijarów³⁹.

W tekście napotykać błędne informacje. Nie zadano sobie trudu, aby wyjaśnić poprawnie pojęcie indygenatu⁴⁰. Zdaniem Autora „społeczeństwo Rzeczypospolitej XVII wieku — — składało się z trzech stanów: szlachty, mieszczaństwa i chłopów” (s. 15). Przeoczono istnienie stanu duchownego. Wbrew twierdzeniu E. Juški (s. 76), nagana było to zaprzeczenie czyjegoś szlachectwa. Z kolei konstytucja *O tytułach cudzoziemskich* z 1638 r. nie dotyczyła indygenowanych cudzoziemców (s. 51). Celem jej było ograniczenie używania przez magnatów tytułów książęcych i hrabiowskich naruszających zasadę równości stanu szlacheckiego⁴¹. Niezrozumiałe jest sformułowanie: „podczas sprawowania władzy przez Jana Kazimierza. Wzrasta wtedy liczba sejmów, zwiększa się długość panowania władców” (s. 53). Marcin Bernitz nie był sekretarzem królów: Władysława IV i Jana Kazimierza, lecz ich dworzaninem. Sekretarzem będzie dopiero u króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego⁴². W 1673 r. nadano indygenat Gustawowi Adolfowi Dela Vallee de Gobe, nie, jak mylnie w konstytucji podano, Janowi i Samuelowi⁴³. Poza tym:

- z braci Stanisława i Jakuba Nyczów uczyniono jedną osobę dwojga imion (s. 112, poz. 3)⁴⁴;
- z braci Konstantego i Maksyma Bułyhów zamieszczono tylko Konstantego (s. 131, poz. 46)⁴⁵;

³⁷ Ibidem, s. 102; T. Opas, *Z problemów awansu społecznego mieszczan w XVII i XVIII wieku. O przenikaniu do stanu szlacheckiego i duchownego*, PH 65, 1974, 2, s. 466.

³⁸ Zob. *Nobilitacje dobrze zasłużonych, niżej mianowanych żołnierzy wojska W. X. Lit. i innych zasłużonych I. K. Mci od Iaśnie Wielm. Woiewody Wileńskiego Hetmana Wiel. W. X. Lit. załeconych*, VL, t. 5, f. 152.

³⁹ Np. na s. 60 Autor wskazuje w przypisie 170: VL, t. 5, s. 130, jest to jednak odesłanie do s. 78, a cyfra 130 to adres w VL pijarskich, czyli u J. Ohryzki oznaczone na marginesie jako folio. Podobnie jest w pozostałych przypisach.

⁴⁰ Na s. 9 — było to nadanie szlachectwa, z kolei na s. 10 — nadanie szlachectwa polskiego cudzoziemcowi.

⁴¹ *Historia państwa i prawa Polski*, t. 2: *Od połowy XV wieku do 1795 r.*, red. J. Bardach, Warszawa 1966, s. 216.

⁴² Autor na s. 36, przypis 102, odsyła do: VL, t. 5, f. 153 (winno być f. 152 – T. S.); *Materiały genealogiczne*, s. 20, zob. też s. 147, poz. 4. W konstytucji sejmowej nie są wymienione funkcje M. Bernitza, zaś w *Materiałach genealogicznych* widnieje on jako dworzanin ostatnich dwóch Wazów i sekretarz ich następcy.

⁴³ Na s. 70 odesłanie do: *Indygenaty pewnych osób*, VL, t. 5, f. 152. Usterki te sprostowano konstytucją z 1678 r. *Deklaracya Ur. Dela Vallemu y Ixkielowi*, VL, t. 5, f. 629.

⁴⁴ Zob. *Materiały genealogiczne*, s. 89; *Album armorum*, s. 271, poz. 657–658.

⁴⁵ Zob. *Materiały genealogiczne*, s. 73; *Album armorum*, s. 327–325, poz. 837–838.

- w 1661 r. nobilitację uzyskał Stefan Poducki⁴⁶, w „Wykazie” zamieszczono dwóch Poduckich: Stefana i Michała (s. 134, poz. 22–23);

- w 1662 r. z rekomendacji hetmanów szlachectwo uzyskał chorąży Jerzy Barbowski⁴⁷. Czternaście lat później z zalecenia hetmanów i hospodara ziem mołdawskich nobilitowano Jerzego Barbowskiego⁴⁸. Nie uzasadniając stanowiska, E. Juško uznał, że akty te odnosiły się do tej samej osoby (s. 137, poz. 1, przyp. 6);

- z trzech braci Kniphoff: Jana, Lidolfa i Levina⁴⁹, w „Wykazie” E. Juško umieścił dwie osoby: Jan Lidolf i Levin (s. 176, poz. 5–6)⁵⁰;

- z pięciu członków rodziny Kolmer (Coelmer): Klemensa, Jana, Filipa, Reinholda, Karola Ernesta⁵¹, uczyniono czterech: Jana Filipa, Klemensa, Reinholda, Karola Ernesta (s. 181, poz. 13–16)⁵²;

- z braci stryjecznych: oberstlejtanta Franciszka (indygenat w 1658 r.)⁵³ i kapitana Wawrzyńca Delpacych (indygenat w 1662 r.)⁵⁴, uczyniono Wawrzyńca (Franciszka) indygenowanego w 1662 r. (s. 139, poz. 19);

- z braci Jakuba i Wilhelma Chambers indygenowanych w 1673 r. w „Wykazie” podano tylko Jakuba (s. 187, poz. 8)⁵⁵;

- w „Wykazie” podano informacje o dwóch nobilitacjach, pierwsza z 1676 r., dotycząca Fryderyka von Lenchenfelt, druga z 1685 r. Fryderyka Lirechenfelta⁵⁶. Przeoczono, że dane te odnoszą się do tej samej osoby, której na sejmie 1678 r. odebrano szlachectwo⁵⁷.

Zapewne przez przeoczenie Autor w „Wykazie” podaje, że Krzysztofowi Słoniewskiemu Warterszowiczowi, który wpłacił 20 tys. zł na wojsko, nadano w 1659 i w 1661 r. szlachectwo (s. 130, poz. 41; s. 135, poz. 33). Informacja ta odnosi się do dwóch różnych osób. Pierwszą jest Jan Warteryszowicz Słoniewski, uszlachcony w 1654 r., który z tytułu nabytego szlachectwa wniósł do skarbu

⁴⁶ *Nobilitacja zasłużonych z wojska naszego zaporowskiego*, VL, t. 4, f. 767; S. Uruski, op. cit., t. 14, s. 156 (podaje, że nobilitowany był w 1662 r.); *Polska encyklopedia szlachecka*, t. 10, Warszawa 1938, s. 25; *Album armorum*, s. 346, poz. 914.

⁴⁷ VL, t. 4, f. 873; *Materiały genealogiczne*, s. 17; *Album armorum*, s. 349, poz. 927.

⁴⁸ VL, t. 5, f. 406; *Materiały genealogiczne*, s. 17; *Album armorum*, s. 405, poz. 1140.

⁴⁹ S. Uruski, op. cit., t. 7, Warszawa 1910, s. 39; *Polska encyklopedia szlachecka*, t. 6, s. 353; *Album armorum*, s. 293, poz. 731–733.

⁵⁰ Autor opiera się na ustaleniach A. Wajs (*Materiały genealogiczne*, s. 64).

⁵¹ *Indygenat Urodzonym Kolmerom*, VL, t. 4, f. 568; zob. A. Boniecki, op. cit., t. 3, s. 232; S. Uruski, op. cit., t. 7, s. 104; J. Ostrowski, op. cit., s. 143; *Album armorum*, s. 311–312, poz. 786–790.

⁵² Powtórzone błąd za A. Wajs (*Materiały genealogiczne*, s. 30).

⁵³ *Indygenat Urodzonego Franciszka Delpacego*, VL, t. 4, f. 570; zob. *Album armorum*, s. 314, poz. 793.

⁵⁴ *Nobilitacje zasłużonych oficerów z wojska cudzoziemskiego*, VL, t. 4, f. 874; zob. K. Niesiecki, op. cit., t. 3, Lipsk 1839, s. 335; A. Boniecki, op. cit., t. 4, Warszawa 1901, s. 190; S. Uruski, op. cit., t. 3, Warszawa 1906, s. 128; *Album armorum*, s. 354, poz. 947.

⁵⁵ Zob. *Indygenat Urodz. Jakuba Chambers, rotmistrza naszego*, VL, t. 5, f. 128–129.

⁵⁶ Na s. 163, poz. 51, z odesłaniem do: VL, t. 5, f. 403; s. 171, poz. 8, z odesłaniem do: VL, t. 5, f. 730 (winno być f. 731 – T. S).

⁵⁷ *Deklaracja o nowej szlacie*, VL, t. 5, f. 595; A. Boniecki, op. cit., t. 14, Warszawa 1911, s. 95; *Album armorum*, s. 425, poz. 1229.

koronnego kwotę 50 tys. zł⁵⁸. Drugą jest Krzysztof Wartereszowicz Słoniewski, nobilitowany w 1661 r., który z kolei wpłacił do skarbu na potrzeby wojska 20 tys. zł⁵⁹.

W „Wykazie nobilitacji nadanych w XVII wieku” podano, że Kazimierz Stefan Hankiewicz został nobilitowany w 1655 r., który to akt powtórzono w roku 1673 (s. 121, poz. 3). W rzeczywistości Hankiewicz w 1655 r. otrzymał od króla nobilitację szwedzką, natomiast polską otrzymał w 1673 r.⁶⁰ W „Wykazie” Borys Hrazny, indygenowany w 1616 r., występuje z funkcją kanclerza (s. 174, poz. 1, z odesłaniem do: VL, t. 3, f. 314). Z treści konstytucji *Indygenat Urodzonego Borysa Hraznego Moskwicina* dowiadujemy się, że był szlachcicem moskiewskim i indygenat uzyskał z zastrzeżeniem, iż nie ma prawa pełnić „żadnych dygnitarstw y urzędów”⁶¹. Obersztem był nie Jan Donowaj, jak przyjmuje E. Juško (s. 178, poz. 1, 2), lecz Jan Wilhelm, jego ojciec⁶². I tak dalej.

W „Aneksach” zamieszczono biogram Mikołaja Konstantego Gizy (s. 210–211) stanowiący plagiat artykułu Jerzego Gizy ogłoszonego na stronie internetowej (http://www.nsi.pl/almanach/art-ludzie/pulkownik_mikolaj_giza.htm [12 IX 2008]). Analogicznie z biogramami: Tylmana Gameraen (http://www.sciaga.pl/tekst/39096-40-malarstwo_barokowe_w_polsce [12 IX 2008]), Izydora Affaity (http://www.warszawa1939.pl/osoba_obiekty.php?osoba_id=209 [12 IX 2008]), Jakuba Butlera (<http://poczta.pnet.pl/~butler/info.html> [12 IX 2008]), Augustyna Wincentego Locciego (http://www.sciaga.pl/tekst/39096-40-malarstwo_barokowe_w_polsce [12 IX 2008]). Studentowi, który dopuści się plagiatu, grozi postępowanie dyscyplinarne. Co za taką samą nierzetelność grozi naczelnikowi Wydziału Edukacji starostwa w Tarnowie?

W całej pracy uderzający jest brak precyzji. Autor sporządza dalekie od doskonałości zestawienia, którymi sam nie potrafi się posłużyć — stąd np. w zakończeniu na s. 81: „dość duża grupa osób” — uzyskała nobilitację — „zdecydowana większość”; „większą część przywilejów” szlachectwa otrzymali; „znaczna też liczba przypadła”; „w większej części pochodzili” oni; „znacznie mniejsza liczba nobilitowanych”; „dużą grupę nobilitowanych stanowili”; „znaczna też liczba” cudzoziemców; „te narodowości odegrały dość istotną rolę”; „na ogół szlachta polska”.

Do tego wszystkiego publikacja została niestarannie opracowana. Dowodem na to są liczne literówki, a nawet opuszczenia wyrazów czy podanie ich w zniekształconej formie, niekiedy wręcz zmieniającej sens. Podajemy tylko przykładowo:

⁵⁸ VL, t. 4, f. 458–459; *Materiały genealogiczne*, s. 123; *Album armorum*, s. 306, poz. 775.

⁵⁹ VL, t. 4, f. 653; *Materiały genealogiczne*, s. 123; *Album armorum*, s. 337, poz. 876.

⁶⁰ S. Uruski, op. cit., t. 5, Warszawa 1908, s. 100; A. Boniecki, op. cit., t. 7, Warszawa 1904, s. 235. Uwagę na to, że były to różne dwie nobilitacje, zwracają: A. Wajs w: *Materiały genealogiczne*, s. 52, i B. Trelińska w: *Album armorum*, s. 388, poz. 1075.

⁶¹ Milczą na ten temat również: A. Boniecki, op. cit., t. 7, s. 47, 371; S. Uruski, op. cit., t. 4, s. 365. Zakaz pełnienia urzędów został zniesiony konstytucją z 1638 r., *Deklaracja indygenatu Borysa Graznego*, VL, t. 3, f. 973.

⁶² *Indygenat Urodzonemu Janowi Wilhelmoi Donowaiowi*, VL, t. 4, f. 475.

Jest:	Powinno być:
<p>s. 21, wers 14–17 od góry: — — obcowania nie miewać — — A jeżeliby — — z chłopy siedzącemu y piiącemu — — przez kmiotki abo kmiotka — — ranion był tedy — — ten szlachcic — —</p>	<p>— — obcowania miewać — — A jeśliy — — z chłopy siedzącemu, będącemu y piiącemu — — przez kmiotka abo kmiotki — — ranion był: i tedy — — ten to szlachcic — —</p>
<p>s. 23, przyp. 69, wers 8–5 od dołu: z pracy A. Ichotta, Tractatio iuris publici de indigenatu Polonoum ex iure publica deducata — — Est itaque praerogatia nobili ex traneo — — sub certia — — tributa quse ipsum — — reddit principem. s. 25, przyp. 79, wers 12–10 od dołu: II, s. 1503, — — y co raz iey — — postanawiamy, że — — do szlachectwa przypuścić nie mamy iedno ktoryby był od senatu — —</p>	<p>z pracy A. Schotta, Tractatio iuris publici de indigenatu Polonorum ex iure publico deducta — — Est itaque praerogativa nobili extraneo — — sub certis — — tributa quae ipsum — — reddit participem. II, s. 1502, — — y co raz to iey — — postanawiamy to napotym, że — — do szlachectwa przypuszczacz nie mamy iedno ktoryby był Nam od senatu — —</p>
<p>s. 26, przyp. 85: — — będą officiea et beneficia od tertiam, progeniem ani ich na żadne — — tych, którzy tak zachowaniem jak substan- cyą swoją — — zaszczycać będą całości tey oyczyzny — —</p>	<p>— — będą officia et beneficia ad tertiam progeniem dawać, ani ich na żadne — — — — tych którzy tak zdrowiem iako sub- stancją swoią — — zaszczycać będą całość tey oyczyzny — —</p>
<p>s. 41, wers 4–1 od dołu, s. 42, wers 1–4 od góry: przyczynić husarskich pocztów — —; przez konstytucye od Seymu anni 1653 — — per legum aprobowanymi, — —; aby poczty husarskie — — po trzy konie zupełne kampanie, a 1 Augusta roku — —;</p>	<p>przyczynić usarskich pocztow — —; przez konstytucye szlachectwa od Seymu anni 1653 — —, per legem approbowanemi, — —; aby poczty usarskie — —. po koni trzy, na koniach dobrych, z rynsztunkiem y ochędostwem, tey milicyi należacem, a to na trzy zupełne kampanie a 1 Augusti roku — —;</p>

W pracy zamieszczono *Opis dyplomu nobilitacyjnego Ignacego Andrzeja Bajera* (s. 215–218). Połączono w nim opis archiwalny i treść dokumentu, co więcej, Autor nie rozumie tekstu, pisząc: *Ad Perpetuam Rei Memoriał* zamiast *Memoriam*.

Nie ma tu miejsca na dokładną analizę wszystkich błędów i braków recenzowanej książki, której forma i treść z naukowego punktu widzenia są kompromitujące dla Autora i wydawcy.